

Het stimuleren van de ontwikkeling in en door interactie

In deze workshop wil ik met u onderzoeken hoe de visie van pedagogisch medewerkers (pm'ers) en leerkrachten van invloed is op hun interactie met kinderen. Naar aanleiding van interactiefragmenten uit de praktijk demonstreer ik hoe een ontwikkelingsgerichte en een traditionele visie op opvoeding en ontwikkeling van kinderen een gesprek tussen de pm'er en de leerkracht beïnvloeden en wat de gevolgen van die verschillende interactiepatronen zijn voor de ontwikkeling van kinderen. Vervolgens bespreken we wat (aanstaande) pm'ers en leerkrachten nodig hebben om de ontwikkeling van kinderen in interactie met elkaar te stimuleren.

In het tijdschrift *MeerTaal* (2017) schreef ik over een ervaring op een basisschool waar ik een stagiaire bezocht, die een les moest geven in een grote, drukke en vrolijke groep 3. In de uitwerkingsfase van haar les zouden de leerlingen in heterogene drietallen een opdracht uitvoeren. De vaste leerkracht vertelde dat zij dit soort werkvormen niet hanteerde, omdat de betreffende klas dat niet zou aankunnen. De stagiaire zette haar plan toch door en zowel zij als de vaste leerkracht waren achteraf verbaasd over het positieve resultaat.

Dergelijke voorbeelden kom ik regelmatig tegen in de praktijk: leerkrachten die zeggen dat hún klas niet toe is aan samenwerken en samenwerkend leren. Tegelijkertijd leren we uit onderzoek dat kinderen gezamenlijk tot heel veel in staat zijn, zoals bijvoorbeeld onderzoeken samen ontwerpen en uitvoeren (Van der Graaf 2017), met elkaar conflicten aangaan, onderhandelen en conflicten oplossen (Van der Schaaf 2016), in duo's een schriftelijk verslag doen van een uitstapje naar een korenmolen (Herder 2015), enz. Professionals lijken bang om de controle te verliezen en durven kinderen geen autonomie te geven. Dat komt deels door een onbewuste visie op opvoeding en ontwikkeling, waarbij ervan wordt uitgegaan dat de leerkracht en/of de pedagogisch medewerker de kinderen moeten leren hoe de wereld in elkaar zit (traditionele visie). Maar het lijkt ook veroorzaakt te worden door het gebrek aan kennis over hoe competent kinderen zijn. Zo heeft Joep van der Graaf (2017) in zijn promotieonderzoek gedemonstreerd dat kleuters al over wetenschappelijke vaardigheden

beschikken. Zo kunnen zij reeds zelf experimenten opzetten en uitvoeren, de resultaten ervan beoordelen en tot een juiste conclusie komen. Maar... die vaardigheden moeten wel benut worden! Deze visie en kennis lijken een noodzakelijke voorwaarde te zijn om autonomie aan kinderen te geven, zodat zij zich in een uitdagende leer- en spelomgeving verder kunnen ontwikkelen. Gelegenheid bieden voor (uitdagende) interactie (zoals bijvoorbeeld argumenteren en redeneren) zijn hierbij belangrijke factoren.

Wat ik wil betogen, is dat aandacht voor interactie en voor de kwaliteit van interactie in de opleiding van professionals in het primair onderwijs en in de kinderopvang noodzakelijk is om een stimulerende leer- en spelomgeving voor kinderen te creëren. Het gebruiken van interactie als middel om een stimulerende leer- en spelomgeving te creëren, vraagt om een bewuste visie op opvoeding en ontwikkeling van kinderen én om kennis en oefening met interactionele middelen om een stimulerende omgeving te creëren. Bij interactionele middelen kan gedacht worden aan verschillende typen vragen stellen, maar ook aan langer wachten met het geven van een respons.

Door praktijkvoorbeelden van interactie tussen de professional en het kind te bespreken, demonstreer ik hoe het verschil in visie van invloed is op de interactie en hoe het de leerzaamheid van die interactie beïnvloedt. Zo vond ik in mijn onderzoek dat professionals met een onbewuste, traditionele visie zich met name richten op het oplossen van problemen van de kinderen en dat professionals met een bewuste ontwikkelingsgerichte visie meer geneigd zijn om kinderen niet direct de oplossing in handen te geven, maar om hen naar die oplossing te begeleiden, door veel vragen en doorvragen te stellen. Deze problemen kunnen bestaan uit inhoudelijke problemen, bijvoorbeeld: ‘hoe werkt dit mierenaquarium?’ Maar ook in het geval van conflicten tussen kinderen onderling zie ik een verschil, waarbij de meer traditioneel georiënteerde professional geneigd is om het conflict te beëindigen en de meer ontwikkelingsgerichte professional als procesbegeleider optreedt en de kinderen begeleidt bij het zelf beëindigen en/of oplossen van hun conflicten.

De onderwijspraktijk (bv. Damhuis e.a. 2009) en de opvangpraktijk (Boogaard e.a. 2012) laten zien dat interactievaardigheden van professionals nog wel verbeterd kunnen worden. Leerkrachten zijn bijvoorbeeld nog steeds vaak aan het woord en er is nog steeds te weinig tijd en aandacht voor zinvolle, betekenisvolle opdrachten, waarbij kinderen zowel taal als inhoud leren. Verder blijkt dat professionals moeite hebben om dát taalgebruik én die interactionele middelen te hanteren om een *knowledge building environment* te creëren (Walsweer 2015).

Het bovenstaande laat zien dat aandacht voor interactie en voor de visie op opvoeding en ontwikkeling noodzakelijk is voor het aanwenden van interactie als middel voor het

stimuleren van de ontwikkeling van kinderen. Interactie speelt in het schoolse leren een belangrijke rol in bijvoorbeeld het ‘interactieve directe instructiemodel’ en bij groepswork (Littleton e.a. 2005). En in de kinderopvang is interactie van belang voor het cultureel leren (Gee 2004), waar leren in een minder gestuurde context en terloops plaatsvindt. Terwijl we het belang van aandacht voor interactie onderkennen (Berenst 2012; Damhuis 2008), blijkt de praktijk weerbarstiger.

Ik wil graag met u bespreken hoe we aanstaande leerkrachten en pedagogisch medewerkers zo kunnen opleiden dat ze in staat zijn om met interactionele middelen een stimulerende leer- en spelomgeving te creëren. Dat wil ik met u doen door voorbeelden van (na-)scholing te bespreken die ik heb gebruikt in de praktijk en/of die ik ontwikkel. Ik ben benieuwd naar uw ideeën en ervaringen ten aanzien van interactie als middel én als doel in uw onderwijspraktijk.

Referenties

- Berenst, J. (2012). ‘Taalgebruik in de klas, als basis voor kennisconstructie’. [Lectorale rede in verkorte vorm uitgesproken op 17 januari 2012]. Leeuwarden: Noordelijke Hogeschool Leeuwarden.
- Boogaard, M., M. Van Daalen-Kapteijns, C. Felix, A. Heurter, J. Roeleveld & R. Fukkink (2012). *Pedagogische kwaliteit buitenschoolse opvang in Nederland. Eindrapportage landelijke peiling 2011*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Damhuis, R. (2008). *Gesprekken zijn de spil van onderwijs. Taalbeleid in uitvoering*. Utrecht: Marnix Academie.
- Damhuis, R., A. de Blauw, A.C. Tammes & S. Sytma (2009). “En wat denken jullie? Over de leerbaarheid van interactievaardigheden bij (aanstaande) leerkrachten”. In: A. Backus, M. Keijzer, I. Vedder & B. Weltens (eds.) *Artikelen van de zesde Anéla-conferentie*. Delft: Eburon, p. 52-62.
- Gee, J.P. (2004). *Situated language and learning, a critique of traditional schooling*. New York, N.J.: Routledge.
- Graaf, J. van der (2017). *Scientific thinking in kindergarden*. [Dissertatie]. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.
- Herder, A. (2015). “Samen schrijven bij onderzoekend leren volgens de empirische cyclus”. In: *MeerTaal*, 2, p. 8-9.
- Littleton, K., N. Mercer, L. Dawes, R. Wegerif, D. Row & C. Sams (2005). “Talking and thinking together at Key Stage 1”. In: *Early Years: Journal of International Research & Development*, 25 (2), p. 167-182.

Schaaf, N.T. van der (2016). *“Kijk eens wat ik kan!” Sociale praktijken in de interactie tussen kinderen van 4 tot 8 jaar in de buitenschoolse opvang*. [Dissertatie]. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Schaaf, N. van der (2017). “Geef ze de ruimte! Kinderen zelf problemen laten oplossen in gesprekken”. In: *MeerTaal*, 4 (3), p. 10-13.

Walsweer, A.P. (2015). *Ruimte voor leren. Een etnografisch onderzoek naar het verloop van een interventie gericht op versterking van het taalgebruik in een knowledge building environment op kleine Friese basisscholen (dissertatie)*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.